

مرغان بهشتی در نقاشی گل و مرغ

از هزاره های پیش از میلاد، استفاده از نقوش پرندگان و گل ها بر روی آثاری چون سفالینه ها و دیوارنگاره ها رایج بوده و در سیر تحول خود در دوره اسلامی، نقوش ظرافت و کمال یافته تا گل و مرغ به عنوان طرحی اصیل در هنرهای جایگاه خاصی داشته باشد. با توجه به این سابقه کهن در فرهنگ و هنرهای ملی این سبک و شیوه در تمام رشته های هنرهای سنتی به کار گرفته شد. گل و مرغ در سنت هنری نقش پر دازی ایرانی، از شاخه های هنر نگارگری به شمار می رود. مجموعه ای از هنرهایی چون مینیاتور، تذهیب، گرفت و گیر (تسعیر)، گل و مرغ، گل و بوته و ... که شیوه های برآمدن و بالیدن آن به گونه ای بنیادی با هنرهای دیگری چون خوشنویسی و به ویژه کتاب آرایی در پیوند بوده است. در حقیقت این هنرها زمینه های جلوه گری و پویایی نگارگری را در همه شاخه های آن فراهم ساخته اند. جلوه های پرنده و مرغ در هنر ایرانی پیشینه ای دراز دارد، پیشینه ای که به گونه ای بنیادی از فرهنگ ایرانی مایه گرفته است.

جلوه های پرنده و مرغ در هنر ایرانی پیشینه ای دراز دارد، پیشینه ای که به گونه ای بنیادی از فرهنگ ایرانی مایه گرفته است. سیمرغ برجسته ترین نمونه ی پرنده ی نمادین در فرهنگ و هنر ایرانی است، درهم پیوسته با گیاه و رستنی و زایش آن، این پرنده که در روایات اسلامی "عنقا" نامیده می شود همان "سین مورو"ی پهلوی است.

خوی ایزدی سیمرغ از میان نامه های فارسی در هم پیوسته با فرهنگ ایرانی پیش از اسلام بیش از هر جای دیگر در شاهنامه نمودار شده است. به گواهی شاهنامه سراسر زندگی خاندان رستم با این پرنده اسطوره ای پیوند خورده است و در همه جا سیمرغ به گونه ای شگفت انگیز گره گشایی می کند.

جایگاه نمادین پرندگان به سیمرغ منحصر نمی شود بلکه در منطق الطیر عطار، به خوبی صفات و شخصیت های متفاوتی را که هر پرنده نمادی از آن است بیان کرده است.

دگرذیسی مفهوم نمادین سیمرغ در فرهنگ اسلامی و چگونگی گذر آن از نقش مایه های اساطیری به قلمرو صورت های مثالی در اندیشه های سهروردی (۵۸۷-۵۴۹) روشن ترین، فشرده ترین و شیواترین بیان خود را باز می یابد. سهروردی که می کوشید تا انگاره های فرهنگ ایرانی پیش از اسلام را در پرتو مفاهیم فرهنگ اسلامی بازخوانی کند به گونه ای سامان مند و برپایه ی بن انگاره های نگرش اشراقی، در بازخوانی تاویل گرایانه ی داستان های شاهنامه که از دید او نشانه های حکمت ایرانیان باستانی در آن موج می زند، سیمرغ را به جایگاهی بر می کشد که جلوه گاه پروردگار است. نخستین جلوه های پرنده و مرغ در کتاب نگاری به دوره ای بر می گردد که در سنت تاریخ نگاری هنر ایرانی دوره اسلامی مکتب بغداد*

نامیده می شود. جایگاه نمادین پرندگان به سیمرغ منحصر نمی شود بلکه در منطق الطیر عطار، به خوبی صفات و شخصیت های متفاوتی را که هر پرنده نمادی از آن است بیان کرده است.

هم اکنون هنرمندان این رشته هنری در آفرینش های هنری خود تصاویر واقعی از پرندگان را با قوه خیال در هم آمیخته و آثار گهربار می آفرینند که تزئینی بر کلام الله مجید و کتب دیگر است. متأسفانه این شاخه از هنرهای دستی و سنتی هم اکنون جز رشته های کم رونق و مهجور به شمار می آید و لازم است که جوانان خوش ذوق که دستی در هنر دارند برای پاسداشت این شاخه از هنر اصیل ایرانی اهتمام ورزند.

مکتب بغداد: مکتب بغداد، از آن جهت که نوعی نقاشی بدوی است تا حدودی نشان از فقدان مهارت و قدرت هنری سازندگانش دارد و بیشتر در بردارنده ی قصه ها و روایات مذهبی است. هنرمندان مکتب بغداد، اکثر ایرانی بوده اند و معمولاً نیز به سفارش و دستور روسای قبایل عرب کتب خطی را با ذوق خود تزئین می کردند و روش کار آنها به اکثر نقاط دور و نزدیک ایران راه یافته بود و تا دوران سلجوقیان که نقاشی ایران ترقی محسوسی کرد، ادامه یافت.